

Тетяна Онофрійчук

**MARKIEWICZ A. PODRÓŻE EDUKACYJNE W CZASACH
JANA III SOBIESKIEGO. PEREGRINATIONES
JABLONOVIANAE. – WARSZAWA: DIG, 2011. – 370 S.**

Освітні мандрівки епохи раннього модерну традиційно привертають увагу істориків своєю багатогранністю. До рук вчених уперше потрапляє розмаїтий і багатий на деталі масив джерел, аналіз яких дозволяє поглянути на різні мотивації подорожніх, як то вивчення мов чи ознайомлення з іншими культурами, прослідкувати, як змінювалася географія вояжів з часом, а також простежити обіг інформації і ментальні уявлення про «свого» та «іншого», особливо в добу Реформації та географічних відкриттів¹. Увага дослідників до пізнішого феномену Гран-туру, котрий увійшов в моду від середини XVII століття, серед іншого викликана бажанням дослідити зв'язки між інтелектуальними та мистецькими елітами окремих країн від часів Ренесансу і аж до XIX століття. Зокрема, аналізуючи подорожні записки чи щоденники, вчені ставлять за мету з'ясувати, наскільки така подорож могла стати стимулом для культурного і релігійного самопізнання на додаток до чітко означеної навчальної програми.

Нещодавнє ґрунтовне дослідження Анни Маркевич зосереджене на аналізі механізму відбування Гран-туру синами коронного гетьмана Станіслава-Яна Яблоновського (1634-1702), а також іншими молодими аристократами, пов'язаними з цією сім'єю кровними узами. Незважаючи на те, що авторка зосереджує свою увагу на доволі обмеженому колі представників однієї магнатської родини, в результаті дане дослідження є спробою поглянути на «старопольську культуру і історію ментальності», способи комунікації та інтелектуального розвитку, а також освітні практики жителів Речі Посполитої XVII – початку XVIII століття (с. 9, 16). Варто наголосити, що історик переважно зосереджується на мандрівниках зі східних воєводств держави і завжди детально окреслює територіальне походження шляхтича чи магната. Водночас, А. Маркевич послідовно вживає означення «поляк», яким маркує практично всіх юнаків, з якої б провінції Речі Посполитої вони не походили.

В окреслену добу родина Яблоновських посідала в своїй батьківщині і, зокрема, на її українських землях визначне місце. У 1690 р. гетьман

¹ Див. нещодавні дослідження *Chaney E. The early Grand Tours: Jacobean adventurers in continental Europe.* – London, 2013; *Verhoeven G. Europe within Reach. Netherlandish Travellers on the Grand Tour and Beyond (1585-1750).* – Leiden, 2015.

Станіслав-Ян набув частину Острозького князівства, яка в подальшому передавалась у спадок його нащадкам – сину Яну-Станіславу й онукам Станіславу-Вінцентію та Яну-Кастану². Перебіг освітніх мандрівок Європою членів родини Яблоновських, на думку дослідниці, дозволяє зрозуміти, яке значення надавали магнати закордонній освіті своїх нащадків, і як вони коригували вибір дисциплін для синів з огляду на політичні і військові виклики кінця XVII століття.

Вже на початку роботи Анна Маркевич підкреслює винятковість даного періоду з огляду на його недослідженість в польській історіографії. З більшим інтересом вчені розглядають освітні подорожі, здійснені у XVIII столітті, тобто в добу, коли серед елітних кіл суспільства почали поширюватися «просвітницькі» ідеали». Стосовно ж розвідок, присвячених подорожам еліти та посадових осіб Речі Посполитої за кордон загалом, то найбільш дослідженими залишаються мандрівки до Італії, Франції, а також до німецьких земель.

Робота А. Маркевич побудована за хронологічним принципом і складається з чотирьох розділів. Ключовими дійовими особами її розповіді є Ян-Станіслав і Александер-Ян Яблоновські, які протягом 1682-1687 років здійснили Гран-тур, що йому присвячена найбільша частина роботи. Основними джерелами, що дозволили дослідниці повністю відтворити перебіг мандрівки юнаків, а також розповісти про їхнє щоденне перебування в Парижі, є рукопис «*Diarium mansionis Parisis et diarium itineris in Angliam conscriptum ab Alexandro in Jablonow Jablonowski*» і детальний опис подорожі, укладений гувернером Яном Коссовичем. Додатково авторка залучила кореспонденцію Яблоновських і згадки про маршрут їхнього просування в щоденниках інших подорожніх, що на той час перебували в Європі. Така різноманітна джерельна база дозволила дослідниці простежити універсальність механізму освітньої подорожі серед магнатської і шляхетської молоді, поглянути на можливі індивідуальні мотивації, що стояли за бажанням пізнати Європу протягом останньої чверті XVII століття (с. 275-276). Серед іншого, авторка ставить перед собою завдання відтворити польське середовище в тогочасній Європі, котре утворилось і функціонувало саме завдяки постійним і тривалим мандрівкам. Серед проблем дослідження Анна Маркевич називає складнощі з ідентифікацією осіб на підставі записів у щоденнику, а також неможливість локалізувати деякі населені пункти.

Перший розділ «*Podróże Polaków na zachód Europy. Tradycje podróŜowania*» розповідає про поступову еволюцію практики виїзду молоді з теренів Речі Посполитої за кордон на навчання. Якщо в часи середньовіччя перевагу надавали саме навчання в європейських університетах, то в часи останньої

² *Kardaszewicz S. Dzieje dawniejsze miasta Ostroga. Materiały do historyi Wołynia. – Warszawa, 1913.*

чверті XVII століття в моду ввійшло поняття Гран-туру, який давав змогу дітям аристократів не лише навчатись, але й відвідувати найважливіші та найбільші міста тогочасної Європи і налагоджувати контакти з представниками тамтешньої знаті³. Загалом, звичний маршрут Гран-туру охоплював німецькі та голландські землі, Іспанію, Францію, Англію та Італію (с. 25-27). Як і для решти мандрівників, що вирушали в «подорож життя», для вихідців з Речі Посполитої основним пунктом і центром тяжіння був Париж, де молодь проводила кілька років за навчанням в єзуїтських колегіумах. Дорога до цього міста зазвичай пролягала через Прагу та Відень, а під час літньої перерви юнаки нерідко гостювали в Лондоні чи Римі. Саме в часи короля Яна III Собеського, як наполягає дослідниця, новоспечені студенти починають активно відвідувати Англію, яка до того не була популярним пунктом призначення з огляду на її конфесійну відмінність (с. 31-32). Однак ситуація змінюється після поділу освітнього маршруту Європою на південний і північний в першій чверті XVII століття (с. 31). У 1685 році майже одночасно в Англії побували Ян-Станіслав та Александер-Ян Яблоновські, Адам-Миколай Сенявський, князі Кароль-Станіслав та Єжи-Юзеф Радзивіли. Анна Маркевич в даному розділі аналізує різні мотивації здійснення подорожей. Окрім вояжу «з цікавості» магнати відвідували Англію з дипломатичною місією, як паломники чи з метою оздоровлення, однак авторка уникає глибокого аналізу відмінностей між Гран-туром та рештою мандрівок.

Вартісною є спроба проаналізувати ставлення подорожніх до навколишнього світу, що відкривався перед їхніми очима під час мандрівки. Серед іншого, Анна Маркевич зазначає, що загалом в ранньомодерних описах дуже незначне місце посідав пейзаж і характеристика прикметних рис простору (с. 34). Відтак дослідниця робить висновок, що у цей час мандрівники все ще не фіксували свою увагу на природі. Брати Яблоновські в цьому плані були радше винятком з правила. Належали вони до того вузького кола людей, які намагалися порівнювати краєвиди, побачені на чужині, із відомими їм пейзажами вдома. Водночас, їхню особливу увагу все ж таки привертало міста, що не є дивним, адже навіть до кінця XVIII століття Річ Посполита не могла похвалитись великою кількістю міст, на чому в першу чергу наголошували німецькі подорожні, котрі відвідували Польсько-Литовську державу⁴.

Вагомими, але, на жаль, побіжними видаються згадки про дороги і бездоріжжя в Європі XVII століття (с. 34-35). На відповідну інформацію натра-

³ Особливо корисною для контексту може видатися праця Едварда Чейні, в котрій дослідник прослідковує зміни у ставленні до освіти англійців, що їхали навчатись до Італії від середини XVI століття (див. *Chaney E. The Evolution of the Grand Tour: Anglo-Italian Cultural Relations Since the Renaissance.* – London, 1998).

⁴ Див. *Struck B. Nie Zachód, nie Wschód. Francja i Polska w oczach niemieckich podróżnych w latach 1750-1850.* – Warszawa, 2012. Також тему особливої ролі міст під час гран-туру докладно опрацювала Розмарі Світ, див. *Sweet R. Cities and the grand tour: the British in Italy, c.1690-1820.* – Cambridge, 2012.

пляємо в багатьох листах і щоденниках вояжерів. В цьому контексті варто згадати, що так само, як Європа для поляків, так і землі Речі Посполитої для європейців нерідко видавались несходженою цілиною, де бездоріжжя геть не дивувало, а навпаки змушувало їх ретельніше готуватись до пересування чужиною⁵. Авторка лиш мимохідь згадує про фактор небезпеки під час подорожі, непередбачуваність маршрутів і ненадійність транспортних засобів. Ширше висвітлення цих аспектів дозволило б зрозуміти виняткове значення Гран-туру, у який, попри постійні загрози, вирушали діти віком в 11-13 років. Всупереч усім можливим проблемам або ж завдяки їм, подорожі були настільки важливими, що їх навіть згадували в панегіриках. Так у 1739 році Павел-Юзеф Горчицький в панегірику на смерть Міхала-Стефана Йордана не оминув увагою його подорожі до Франції, Іспанії та Італії (с. 140).

Другий розділ дослідження «*Guwernerzy mlodych peregrynantów*» присвячений відтворенню «анатомії» Гран-туру. Із нього можна дізнатися, як відбувався вибір опікуна, що включала підготовка до подорожі і як виглядали детальні інструкції батька своїм дітям. Готуючи відповідний матеріал, авторка надзвичайно уважно вивчила родинні і міжродові зв'язки, а також встановила роль традицій і звичок під час приготувань. Зокрема, Анна Маркевич зазначає, що вибір особи гувернера часто залежав від особистих вподобань чи навіть прикрого досвіду батька (с. 54). Протягом XVII століття роль наставника і помічника найчастіше виконували особи духовного сану (наприклад, кс. Ян-Казимир Стечевич у 1650-х працював з Яном, Станіславом і Казимиром Тучинськими, а кс. Ян Ничкович десятиліттям пізніше виховував молодих панів Радолінських). Братів Яблоновських так само опікали люди церковного кола – кс. Ян-Міхал Коссович і кс. Шимон-Ігнацій Гутовський. А. Маркевич наголошує, що вибір опікуна був чи не найважливішим моментом всієї подорожі, адже саме від нього залежав успіх Гран-туру в плані освіти і нових знайомств, а також фінансова стабільність перебування в такому дорогому місті, як Париж.

Ще одним важливим моментом підготовки до Гран-туру було написання інструкцій. У нашому випадку настанови дітям komponував Станіслав-Ян Яблоновський. У них, зокрема, перераховано, де саме і з якою метою повинні побувати гетьманичі під час своїх відвідин Праги, Парижа і Риму (с. 61). Авторка подає детальний аналіз цього документа, а також проводить порівняння з аналогічними інструкціями від батька дітям серед магнатських родин. Нерідко текст інструкції обговорювався в родинному колі чи на товариських зустрічах, і ми можемо припустити, що в такий спосіб інструкція синам перетворювалась на колективну настанову. Поряд із захопленням до вивчення мов і філософії, інструкції містили застереження щодо

⁵ Див., наприклад, *Wolff L. Inventing Eastern Europe. The Map of Civilization on the Mind of the Enlightenment.* – Stanford, 1994.

пияцтва, знайомства з непевними людьми, залищань, азартних ігор, і особливо боргів, натомість батьки наполягали на щоденному відвідуванні церковної служби, а також наголошували на спілкуванні винятково зі вченими людьми (с. 62-63). В даному розділі підіймається також проблема родинного виховання і загалом розглядається антропологія ранньомодерної сім'ї в Речі Посполитій. В цей час матері особливо не втручались в підготовку синів до Гран-туру, і лише у випадку передчасної смерті чоловіка брали на себе відповідні обов'язки, зокрема й написання детальних інструкцій. Цікаво, що настановами Яблоновського згодом користувалась вдова великого коронного підскарбія Анна-Францішка Замойська, котра після смерті чоловіка мусила сама готувати синів до Гран-туру.

Аналіз інструкцій дає авторці підстави стверджувати, що весь маршрут подорожі розробляв батько і саме тому він мав змогу контролювати навчання і подорож пересування синів, хоча й перебував за сотні кілометрів від них. У випадку Яблоновських відомо, що гетьман наказав синам дорогою до Парижа відвідати Берлін, Дрезден, Гамбург, Амстердам, Гаагу, Левен, і Брюссель. Тут хотілося б знати більше про те, наскільки заявлений перелік міст відрізнявся чи був ідентичний до того, що обирали французькі, німецькі чи англійські мандрівники в цей час. Також, для читача залишається загадкою, наскільки практика написання інструкцій батьком для синів була унікальним феноменом, притаманним лише магнатським родинам Речі Посполитої в XVII столітті.

У різних частинах розділу авторка неодноразово підіймає проблему відособленості польської молоді за кордоном, що нерідко було наслідком як тісних родинних зв'язків, так і небажання спілкуватись будь-якою іншою мовою, окрім польської, в повсякденному житті. Тому дуже часто знання іноземної мови залишалось на низькому рівні навіть після кількарічного перебування в чужих краях. Тим не менше, Анна Маркевич доходить висновку, що під час заграничної мандрівки, принаймні в XVII столітті, найбільший наголос робився саме на вивченні мов, зокрема німецької, котру опановували під час кількамісячного перебування в Празі, французької під час кількарічної «зупинки» в Парижі та італійської дорогою до Риму. Гетьман Станіслав-Ян Яблоновський в своїй інструкції чітко означив набір «наук», які його сини мають опанувати в Паризькій академії. До переліку потрапили: французька мова, танці, арифметика і геометрія. Однак на початку XVIII століття один з онуків гетьмана визнавав за основні науки географію, історію та архітектуру (с. 65).

Центральний третій розділ дослідження присвячений Гран-туру Яна-Станіслава (1669-1731) і Александра-Яна (1671-1723) Яблоновських, а також їхнім контактам на чужині із вихідцями з родин Радзивілів, Сапігів і Потоцьких. Подорож братів розпочалась 12 вересня 1682 року. На той

час старшому з них було 13 років, а молодшому всього 11. Спочатку Яблоновські з опікунами вирушили зі Львова до Праги, котра, як зазначає Анна Маркевич, слугувала пунктом початкового контакту із невідомим, а разом з тим була гарним місцем для вивчення німецької мови і налагодження подальших зв'язків. Далі через Дрезден, Берлін і Амстердам Яблоновські дістались до Парижа, де в листопаді розпочали своє навчання в єзуїтському колегіумі *College Louis-le-Grand*. У цьому ж закладі в той саме час на студіях перебували княжата Єжи-Юзеф і Кароль-Станіслав Радзивіли (с. 124).

Наявна джерельна база дозволила дослідниці відтворити щоденне життя Яблоновських під час їхнього перебування в столиці Франції. Як і скрізь, більшу частину навчальної програми єзуїтів займали диспути, а також моральна філософія і логіка. Додатково брати вивчали основи фортифікації. У вільний час вони подорожували, відвідували бали при дворах або оглядали сакральні споруди. Анна Маркевич детально розповідає про те, хто саме з магнатерії і шляхти перебував на той час в Парижі і з ким могли контактувати Яблоновські. Окрім згаданих вище братів Радзивілів гетьманичі мали змогу тісніше спілкуватися з молодим львівським старостою Адамом-Миколаєм Сенявським і сином кам'янецького каштеляна Павла Потоцького Стефаном. Ми можемо припустити, що у 80-х роках XVII століття в Парижі існувало своєрідне середовище, створене членами магнатських і заможних шляхетських родин із Речі Посполитої, яке колективно регулювало практику подорожей і здійснювало обмін інформацією, необхідною, наприклад, для відвідин Версалю чи представлення при дворі короля Людовіка XIV (с. 132).

Навчання в єзуїтському колегіумі в Парижі було пріоритетом для Яблоновських, однак влітку брати багато мандрували. Так, зокрема, в серпні 1685 року вони відвідали Англію, де провели місяць і залишили в своїх записах порівняння Лондона і Парижа (с. 150). На жаль, авторка на ньому докладніше не зупиняється, хоча відповідний пасаж дав би краще розуміння ментальних уявлень гетьманичів. Важливим є спостереження дослідниці про те, що в своїх записах Яблоновські не зупиняються докладно на книжках, придбаних і (або) прочитаних закордоном (с. 162). Авторка додає свої міркування щодо причин такої «неуважності» і зазначає, що для кращого висвітлення теми варто звернутись до опису бібліотеки Яблоновських, що його проаналізувала Світлана Булатова⁶.

На закінчення науки в колегіумі Яблоновські мали написати тези з тематики, надруковані в Парижі в 1686 році. Брати присвятили їх своєму батькові, додавши до тексту подяку за те, що відіслав їх на навчання до столиці Франції (с. 164). А. Маркевич наголошує на тому, що закінчення науки

⁶ Булатова С.О. Бібліотека Яна Станіслава Яблоновського в Підкамені та її книжки у складі родового зібрання Яблоновських у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського // Рукописна та книжкова спадщина України. – Київ, 2000. – Вип. 5. – С. 48-58.

в колегіумі геть не означало завершення студій і Гран-туру загалом. Після перебування під наглядом езуїтів брата Яблоновські розпочали науку в академії *François Du Gard De Longpré*, де вивчали фехтування і танці, а також покращували навички їзди на конях. Вже набагато пізніше Ян-Станіслав Яблоновський напише, що ті науки не були необхідністю для поляка, котрий користується шаблею, і не танцює менуетів (с. 166-167). Особливо цікавими видаються нотатки про заборону займатися музикою: «батько, надаючи власноручні інструкції до Франції, геть наказав навчатись грі на будь-якому музичному інструменті, і ми того дотримались» (с. 167). На жаль, авторка не прослідковує еволюцію уявлень про корисне і некорисне навчання на зламі XVII-XVIII століть, і що саме призвело до зміни бачення «правильного» навчання. Тема «корисного навчання» пануватиме в польській інтелектуальній думці в другій половині XVIII століття, особливо в часи реформи освіти за Станіслава-Августа Понятовського. Однак, як можна бачити, дане питання турбувало громадян Республіки ще століттям раніше.

Після завершення навчання в Парижі Яблоновські вирушили спочатку до Іспанії, а потім до Італії. Під час цих мандрівок брати передавали листи для нунція та посла в Мадриді, проводили зустрічі із резидентами польського короля, а також мали аудієнцію в іспанського монарха Карла II Габсбурга (с. 172). В Італії основним пунктом призначення традиційно був Рим, а додатково Яблоновські відвідали Флоренцію і Болонью. У Флоренції Яблоновські зустрілись із герцогом Тоскани Козімо III Медічі (с. 187), а біля Болоньї випадково перестріли ще одного здобувача знань із Речі Посполитої, яким виявився майбутній королівський ротмістр Якуб-Францішек Щавінський. Останнім етапом подорожі перед поверненням додому було відвідання Парижа в серпні 1687 року (с. 191). Це був завершальний акорд, і після майже 5-літньої подорожі Європою восени 1687 року брати Яблоновські вирушили до Львова.

Повернення магнатських дітей на рідну землю зазвичай проходило тріумфально і було важливим моментом відновлення зв'язків із родиною (с. 203 – 204). Мандрівників зустрічали члени сім'ї і кривні, натовп слуг і клієнтів, традиційно виголошувалися вітальні орації. Читалася орація і під час урочистого в'їзду Яблоновських до Львова. Автор промови місцевий райця Станіслав Вільчек відзначив, що брати повертаються додому, пізнавши більший світ, «наповнили своїми іменами німецькі, італійські, французькі, іспанські й інші краї» (с. 205). Нерідко магнати мали змогу повторити Гран-тур, як це зробив старший з братів Яблоновських, котрий знову вирушив у подорож в 1700 році, однак цього разу вже з дружиною. Згодом він написав інструкцію для мандрівки за кордон свого племінника Юзефа-Александра Яблоновського.

Наприкінці розділу коротко розглядається питання ролі і місця Гран-туру в шляхетській ментальності XVII століття. Анна Маркевич зазначає,

що рухливість і цікавість до «іншого» приписували саме ідеології польського сарматизму (с. 206), відтак, подорож братів Яблоновських видається досконалим прикладом освітньої мандрівки шляхтича. Як ця мандрівка відобразилась на подальшому житті магнатів? На думку історика, обидва брати, будучи зворушеними побаченням в Європі, розвинули інтерес до меценатства, зокрема в сфері архітектури. А крім того отримали своєрідний «кредит довіри», що відобразився на їхній політичній кар'єрі. Саме тому закінчення освітньої подорожі означало початок дорослого життя: молода людина набиралась знань і ставала готовою виконувати публічну роль в суспільстві (с. 228).

Яблоновські повернулись, готові до подружнього життя і до виконання своїх політичних обов'язків. На жаль, авторка не розповідає про очікування юнаків від подорожі, а також ідеї, які вони привезли з собою після завершення мандрівки. Можливо, про це немає інформації у джерелах, але якщо певні свідчення таки збереглися, їх аналіз дозволив би оцінити значення такого важливого періоду в біографії молодого аристократа⁷. Наприкінці розділу Анна Маркевич розглядає шляхи встановлення річпосполитською магнатерією контактів з людьми свого кола за кордоном, торкається теми збереження цих зв'язків у подальшому. Для кращого розуміння звичності практики Гран-туру серед магнатів авторка долучає опис мандрівки, здійсненої майбутнім краківським каштеляном Адамом-Миколаєм Сенявським в 1684 році. Її маршрут, детально описаний в записках Яблоновських, дає змогу поглянути на освіту цієї людини, а крім того є ще одним показником канону освітньої подорожі під кінець XVII століття.

Завershальний четвертий розділ дослідження «Lata 90. XVII wieku – Stanisław Karol Jabłonowski, krewni i klienci» окреслює тяглість традиції освітньої мандрівки під час останньої декади панування Яна III Собеського. У цій частині монографії зроблено огляд Гран-турів, здійснених кривними і клієнтами Яблоновських, а також їхнім молодшим братом Станіславом-Каролем, подорож якого припала на злам XVII і XVIII століть. Попри заявлену на початку розділу мету прослідкувати і проаналізувати тяглість традицій в підготовці і здійсненні освітньої мандрівки наприкінці XVII століття, авторка обмежилась лиш побіжними згадками відвіданих міст, як то Париж, Роттердам, Амстердам, Маастріхт, Ліль, а також коментарями про відмінну мету окремих подорожей. Наприклад, конюший великий коронний і колекціонер Єжи Дідушицький, що вирушив в Гран-тур в 1691 році, мав на меті дослідити фортифікаційні системи Північної Європи (с. 240).

Особлива вартість четвертого розділу полягає в тому, що Анна Маркевич показує, як політичні події, що розгорталися в Речі Посполитій, вплива-

⁷ Подібні питання щодо мотивації здійснення подорожі європейськими аристократами підіймаються в дослідженні Джеремі Блека, див. *Black J. Italy and the Grand Tour.* – New Haven, 2003.

ли на перебіг Гран-туру Європою. Зокрема, навесні 1697 року спадкоємці магнатських родин практично одночасно припинили своє перебування в Європі і повернулись на батьківщину, аби взяти участь в елекційному сеймі (с. 272). Політика нового короля, і участь Речі Посполитої у Північній війні спричинили зміну характеру Гран-туру і скоригували вже усталений маршрут. Наприклад, якщо раніше обов'язковим пунктом «програми» був Дрезден, то тепер чимало вихідців з Республіки прагнули радше потрапити до Люневілля в Лотарингії, де містилася резиденція польського короля в екзилі Станіслава Лещинського. Звісно ж, Париж і далі найбільше приваблював мандрівників, навколо цього міста вибудовувалася вся подорож, і ця традиція збережеться аж до кінця XVIII століття (с. 272).

Висновки, наведені в монографії Анни Маркевич, свідчать про те, що Гран-тур посідав важливе місце серед культурних та освітніх практик магнатських і шляхетських родин Речі Посполитої у XVII – на початку XVIII століття. Тривала підготовка до подорожі в широкому колі родини, обиравання маршруту, а також способи акумуляції знань і задоволень під час довгої мандрівки, основною метою якої було тривале навчання в Парижі, вкладаються в прийнятну і звичну схему набуття суспільної ваги. Якщо для шляхтича чи міщанина в цей час освітня подорож була лишень одним із можливих варіантів пізнання невідомого, то для представників магнатських родин Гран-тур був необхідним етапом, котрий готував молоду людину до виходу на політичну арену після повернення додому. Незважаючи на побіжну увагу до ширшого європейського контексту, Анна Маркевич на конкретному прикладі братів Яблоновських дослідила, як наприкінці XVII століття Гран-тур увійшов до освітнього канону магнатів і інших «мешканців» Речі Посполитої. Їхня мандрівка, основною метою якої було навчання в єзуїтському колеґіумі, відображала політичні уподобання і мистецькі тенденції доби, і нерідко давала змогу долучитись до виконання побіжних дипломатичних доручень чи формування ширших інтелектуальних зв'язків за кордоном. Найважливішим досягненням праці є скрупульозне опрацювання об'ємної джерельної бази, що може стати чудовим путівником для подальших досліджень, як на мікроісторичну тематику, так і на тему історії ідей і уявлень.